

дить назва про геологічну вічність життя. Внаслідок чого вчений вважав, що існування життя й біосфери сягає геологічного часу існування планети [3, 5].

Друга ідея становить геологічну роль людини і людства, яка полягає в тому, що планета вступає в нову стадію свого розвитку. Це, насамперед, поява людини розумної, розум якої прискорив усі процеси, що протікають на планеті. Розвиток суспільства стане нерозривним. Біосфера перейде, як вище зазначалося, у сферу розуму – ноосферу. Відбудеться велике об'єднання, в результаті якого розвиток планети буде спрямованим силою Розуму. Інтенсивний і збалансований перехід біосфери в ноосферу є основою планетарної системи життєзабезпечення. [3, 4].

Третє передбачення Вернадського ґрунтується на розумінні людськими ролями зростаючої науки взагалі і як фундаменту розвитку ноосфери.

Ноосфера – біологічна сфера, збагачена продуктами людської діяльності, людською думкою. Основним значенням її є здатність розуміти і правильно міркувати. Учення Вернадського про перехід біосфери у ноосферу є не утопією, а дійсною стратегією виживання й досягнення розумного майбутнього для всього людства.

Ще на початку ХХ століття, роздумуючи над перспективами роботи атомної енергії, учений ніяк не міг зрозуміти, як же вчинить людина, чи зуміє вона на благо використати цю енергію, чи спрямує на самознищення. Він вважав, що учені, розвиваючи наукові роботи, не повинні закривати очі на можливі наслідки їх наукового прогресу. На його думку, важливим є формування наукової свідомості у світових масштабах. Розвиток наукового прогресу повинен здійснюватися в рамках раціонального використання. Головне полягає в тому, що потрібно думати не лише про потреби людини, а й утилізації техногенних відходів. Вернадський стверджував, що майбутнє людини завжди створюється нею самою [4, 6]. Отже, все залежить лише від ходу дій людства. Саме праці Вернадського змушують заглибитися в роздуми про місце людини у природі та про роль розуму в історії нашої планети.

Література

1. Дідух Я. В.І.Вернадський і сучасна екологія // Вісн. НАН України. – 2003. – №5. – С. 53-59.
2. Марискевич О. Ноосфера В. Вернадського // Світ науки. – 1998. – №3. – С. 87.
3. Моргун Ф. Незабутній геній Вернадського // Рідний край. – 1999. – №1. – С. 57-60.
4. Наумов Г. Ноосфера в прошлом и будущем // Наука и жизнь. – 2004. – №9. – С. 92-97.
5. Хоружний Ю. Володимир Вернадський // Уряд. Кур'єр. – 1999. – 13 лют. – С. 10-11.
6. Яншин А. Л., Яншина Ф. Т. Ноосфера Вернадского // Начальная шк. – 1998. – №6. – С. 4-12.

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ НООСФЕРИ

Товма Є.М., Кушнір Л.М.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Ноосфера – якісно новий стан біосфери, перебудованої розумом людини та її працею. Втім сьогодні вже ясно, що наступ «технічного прогресу» супроводжується змінами природного середовища, які почали загрожувати існуванню людини на Землі. Йдеться про глобальну екологічну кризу.

Поступовий розвиток живої речовини в межах біосфери Землі приводить

до зміни якісного стану біосфери та переходу її в ноосферу. Під останньою розуміють сферу взаємодії природи й суспільства, в якій розумна діяльність людей стає визначальним чинником розвитку. Назва ноосфера походить від грецького *noos* — розум і позначає сферу розуму [2].

Знаходячись під враженням лекцій В.І. Вернадського, французький учений З. Леруа в 1927 р. ввів поняття ноосфери, розуміючи під ним сучасну геологічну стадію розвитку біосфери. Він відзначив, що прийшов до такого розуміння разом з геологом й палеонтологом П. Тейяром де Шарденом, який в подальшому розробив власне уявлення про ноосферу, викладене в книзі «Феномен людини». У ній автор визначив ноосферу як «розумний пласт, який зародився в кінці третинного періоду і розгортається над світом рослин і тварин — зовні біосфери і й над нею» [4].

Проте уявлення П. Тейяра де Шардена про ноосферу носить ідеалістичний характер. В. І. Вернадський надав поняттю «ноосфера» цілком матеріалістичного змісту, який повинен враховуватись в процесі перебудови середовища й суспільства. В цьому відношенні ноосферу слід розглядати як подальшу стадію розвитку біосфери, пов'язану з появою й розвитком в ній людського суспільства, яке освоює закони природи й розвитку техніки до самого високого рівня їх можливостей і стає найбільшою планетарною силою, перевищуючи в найближчому часі за своїми масштабами всі відомі геологічні процеси. При цьому суспільство починає давати визначальний вплив на хід процесів в біосфері, глибоко змінюючи її своєю працею.

Поява людського суспільства є результатом тривалого розвитку живої речовини в межах біосфери. Поява людини на Землі зробила неминучим перехід біосфери в ноосферу, охоплену цілеспрямованою діяльністю людей. Становлення ноосфери в сучасну епоху найтісніше пов'язане з оволодінням різними формами руху матерії — механічної, теплової, хімічної, ядерної [3]. На черзі оволодіння людиною біологічною формою руху — створення живих форм з допомогою методів й засобів біотехнології й генної інженерії.

Оцінюючи роль людського розуму й наукової думки як планетарного явища, В. І. Вернадський прийшов до наступних висновків: **1.** Хід наукової творчості є силою, якою людина змінює біосферу. **2.** Цей прояв зміни біосфери є неминучим явищем, що супроводжується зростанням наукової думки. **3.** Ця зміна біосфери відбувається незалежно від людської волі, — як природний процес. **4.** А оскільки середовище життя є організована оболонка планети, то входження в неї в ході геологічно тривалого існування нового чинника її зміни — наукової роботи людства — є природним процесом переходу біосфери в нову фазу — ноосферу. **5.** В сучасний історичний момент ми бачимо це більш ясно, ніж могли бачити раніше [2].

У головних проявах ноосфера характеризується наступними ознаками:

- Масовим споживанням продуктів фотосинтезу минулих геологічних епох в енергетичних цілях. Тому в біосфері хімічна рівновага змінюється у бік, протилежний глобальному процесу фотосинтезу. Це неминуче приводить до зростання вмісту вуглекислого газу в біосфері й зменшенню вмісту вільного кисню.
- Процеси в ноосфері приводять до розсіювання енергії Землі, а не до її накопичення, що було характерним для біосфери до появи людини.
- В ноосфері у великій кількості створюються речовини, раніше відсутні в біосфері, у тому числі чисті метали.
- Для ноосфери характерна поява нових хімічних елементів в зв'язку з розвитком ядерної технології. Відбувається оволодіння ядерною енергією. В недалекому майбутньому передбачається отримання термоядерної енергії за рахунок синтезу легких ядер, що дозволить повністю відмовитися від горючих джерел енергії.

- Ноосфера виходить за межі біосфери у зв'язку з великим прогресом науково-технічної революції. З розвитком космонавтики відбувається освоєння космічного навколосонячного простору з непередбаченими можливостями. Створюється можливість створення штучних біосфер на інших планетах.
- В цілому наша планета переходить в новий якісний стан. Якщо біосфера — це сфера Землі, то ноосфера — це сфера Сонячної системи. Ноосфера в майбутньому стане особливою областю Сонячної системи в пізнавальних й виробничих цілях людського суспільства [1].

В подальшому існуванні людського суспільства велике значення має рівень розвитку духовності. Вчення про біосферу безпосередньо пов'язано з проблемами нашої культури, зокрема збереження спадщини багатьох поколінь людства у вигляді витворів мистецтва. Розквіт ноосфери буде пов'язаний з періодом миру, свободи і рівності в суспільстві що неминуче пов'язане з освоєнням і розумінням культури минулого й сучасного [3].

Література

1. Булатов М. Ноосфера і «проблема людини» // Філософія. — К.: Либідь, 2003. — С.339-356.
2. Вчення про ноосферу В. І. Вернадського і геологічна наука / О.В. Іванніков, О.О. Паришев, Л.В. Ступіна, В.М. Єлін // Геологічний журнал. — 2007. — №4. — С.94-103.
3. Моисеев Н. Н. Современное естествознание и проблемы взаимодействия природы и общества // Экология и жизнь. — 2007. — №8. — С.10-14.
4. Рогачова І. Розвиток теорії ноосфери Тейяром де Шарденом // Сучасність. — 2006. — №11-12. — С.141-149.